

звичайно складним процесом, також залежним від ринкових реформ в загальнодержавному масштабі. Перші реформатори національної економіки незалежної України (на початку 90-х років минулого століття) вважали, що ринок, як саморегулююча система, сам відрегулює економіку і зробить її ефективною. Але майже двадцятилітній досвід реформування говорить про зворотне, тому в основу методології сільського реформування, як вважають, слід покласти інституціональний підхід, що включає систему принципів перетворення села, спрямованих на зміну базисних складових існуючого сільського устрою (форм власності, форм господарювання та економічних умов на селі) за допомогою врахування специфіки українських інституціональних аспектів та механізмів [4–6; 9, с. 101–106].

Література

1. Аграрна реформа в Україні / [Гайдуцький П.І., Саблук П.Т., Луценко Ю.О. та ін.]; за ред. П.І. Гайдуцького. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 424 с.
2. Губені Ю.Е. Аграрна реформа у Чеській Республіці: від оксамитової революції до європейської інтеграції. Приклад гідний наслідування / Ю.Е. Губені. – Л.: Українські технології, 2002. – 368 с.
3. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року: затверджена постановою КМУ №1158 від 19.09.2007 р. [Електронний ресурс] / Міністерство аграрної політики України. – Режим доступу: <http://www.minagro.kiev.ua/page/?5082>.

4. Лісовий А.В. Проблеми створення ефективної системи управління соціальною інфраструктурою села / А.В. Лісовий // Науковий вісник Національної академії державної податкової служби України. – 2005. – №4. – С. 5–12.

5. Лісовий А.В. Сільські території як економічна категорія та об'єкт державного регулювання / А.В. Лісовий // Аспекти регіональної економіки: сб. науч. тр. Института экономики промышленности НАН Украины. Вып. 5. – Донецк, 2007. – С. 86–97.

6. Лісовий А.В. Державне регулювання розвитку сільських територій: монографія / А.В. Лісовий. – К.: Дія, 2007. – 400 с.

7. Назаренко В.І. Аграрная политика Европейского Союза / В.І. Назаренко. – М.: ООО «Маркет ДС Корпорейшт», 2004. – 359 с. – (Академическая серия).

8. Никонова Г.Н. Трансформация аграрного сектора (вопросы теории и практики) / Г.Н. Никонова. – Екатеринбург: УрГСХА, 2000. – 239 с.

9. Павлов О.І. Модель сільського розвитку в Україні та її відповідність стандартам Європейського Союзу / О.І. Павлов // Статистика України. – 2006. – №3. – С. 96–100.

10. Писаренко С.М. Організаційно-економічний механізм реалізації регіональної політики Європейського Союзу / С.М. Писаренко. – Л.: ІРД НАН України. – 2002. – 80 с.

11. Розвиток сільських територій України: Зб. / упоряд. О.Г. Осауленко. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2006. – 751 с.

12. Шайкин В.В. Развитие сельской местности. Теория и практика. Учеб. пособие / В.В. Шайкин, Р.Г. Ахметов. – М.: Издательство МСХА, 2001. – 54 с.

М.Д. БІЛИК,
д.е.н., професор, Київський національний економічний університет,
Л. В. САВЧЕНКО,
студентка 3-го курсу, Київський національний університет ім. Т. Шевченка

Моделювання фінансової стійкості банку в умовах кризи

У статті обґрунтовано необхідність моделювання фінансової стійкості банківських установ у кризовий період (2006–2009). Визначено фактори, що безпосередньо впливають на фінансову стійкість банку. За допомогою інтегрального критерію було оцінено ступінь фінансово-економічної стабільності деяких українських банків у період кризи.

В статті обоснована необхідність моделювання фінансової стійкості банківських установ у кризовий період (2006–2009). Определены факторы, непосредственно влияющие на финансовую стойкость банка. С помощью интегрального критерия была оценена степень финансово-экономической стабильности некоторых украинских банков в период кризиса.

The article substantiates the necessity of modeling the financial stability of banking institutions during the crisis

period (2006–2009 years). The factors that directly affect the financial stability of the bank. With the help of the integral criterion was rated the degree of financial – economical stability of some Ukrainian banks during the crisis.

На сучасному етапі банки як регулятори грошового обігу й посередники в акумуляції та перерозподілі грошових ресурсів відіграють важливу роль в економічних перетвореннях України. Вони володіють дієвими важелями впливу на фінансову, виробничу та інші сфери економіки, їх діяльність впливає на формування й розвиток практично всієї системи відносин в країні. Без стабільного, надійного та сильного банківського сектору не може нормально функціонувати економіка країни.

Постановка проблеми. Успішне функціонування банківської системи загалом залежить від фінансового стану кож-

ного окремого банку зокрема і його здатності протидіяти негативним чинникам та динамічно розвиватися. Зміни, що відбуваються в економіці України у зв'язку з кризою, кардинально впливають на напрями і темпи розвитку банківської системи, яка набуває ознак динамічності та конкурентоспроможності. Тому підтримання банком фінансової стійкості є вкрай складним завданням, вирішення якого можливе за умови узагальненої оцінки всебічного аналізу діяльності комерційного банку. В сучасних умовах моделювання та оцінка фінансової стійкості банків – завдання, яке намагаються вирішувати державні органи, банки та комерційні організації, з метою виявлення та усунення недоліків, які заважають успішно функціонувати банківській установі, а також з метою забезпечення довіри з боку вкладників, партнерів та інвесторів.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблемам фінансової стійкості банків та її оцінки присвячено праці багатьох провідних зарубіжних і вітчизняних учених. Серед зарубіжних фахівців, які приділили увагу даній тематиці, можна назвати таких авторів, як К. Дж. Барлтроп, Д.У. Блекуелл, Е. Гілл, Е. Дж. Делан, Д.С. Кидуелл, Р. Коттер, Р.Л. Петерсон, Е. Рід, П.С. Роуз, А.П. Крутов, О.І. Лаврушин, Ю.С. Масленченко, Г.С. Панова, а серед вітчизняних економістів слід відмітити праці А.М. Мороза, В.М. Кочеткова, А.А. Пересади, А.О. Єпіфанова, І.В. Сала, В.В. Вітлінського, М.І. Савлука, В.В. Коваленко, О.Й. Шевцової, А.М. Герасимовича, В. П. Панталеєва, С. П. Халява, Н. Шелудько та інших. Проте не було запропоновано єдиного підходу, який би узагальнив фінансовий стан банку в кризовій ситуації.

Метою статті є моделювання та аналіз фінансової стійкості банків України в умовах кризи, що зумовлює необхідність визначення суті категорії «фінансова стійкість банку», класифікації факторів впливу на фінансову стійкість банків, визначення критеріїв фінансово-економічної стійкості банківської установи, оцінка ступеня фінансової стійкості банків України.

Виклад основного матеріалу. У вітчизняній економічній літературі поки що немає єдиного підходу до визначення фінансової стійкості банку. Відсутність чіткого визначення цього поняття призводить до ототожнення його з іншими економічними категоріями. Очевидно, без чіткого й ретельного аналізу критеріїв та складових фінансової стійкості неможливо дати інтегральну характеристику даного поняття.

Управління будь-якою динамічною системою (у даному випадку комерційним банком) з точки зору сучасної теорії управління полягає у визначенні її поточного і бажаного станів та управлінських заходів, які мають перевести систему з поточного стану в бажаний. За цих обставин під фінансовою стійкістю банку, в більш широкому змісті, розуміють стан усієї сукупності фінансових відносин комерційного банку, що забезпечує його безперервне функціонування та розвиток. У більш вузькому розумінні фінансова стійкість банку може розглядатися як такий стан фінансових ресурсів, що виражається в їх збалансованості, достатній ліквідності активів та наявності необхідних резервів.

Аналіз літературних джерел, присвячених банківській діяльності загалом та питанням моделювання фінансової стійкості і антикризового управління комерційними банками зокрема, вказує на практику спільного використання економічних категорій «надійність», «ліквідність», «платоспроможність» та «кредитоспроможність», а також визначення однієї категорії через іншу. Виходячи з визначень вказаних термінів вони мають спільні ознаки, оскільки означають здатність банку виконувати свої зобов'язання. Відмінність полягає в тому, що платоспроможність передбачає виконання зобов'язань за рахунок власних коштів; ліквідність – виконання всіх зобов'язань незалежно від джерела їх покриття; кредитоспроможність зосереджує свою увагу лише на частині зобов'язань – кредитах. Однак розгляд теоретичних аспектів та практичних засад забезпечення фінансової стійкості банків передбачає врахування цих категорій у комплексі.

Фінансова стійкість характеризує фінансовий стан банку як статичну, незмінну величину, за якої відсутній розвиток. Фінансова стійкість комерційного банку – це складова характеристика фінансової стабільності, його надійності, показниками якої, в свою чергу, є капітальна стійкість, ліквідність, прибутковість та ризик комерційного банку.

Основна проблема стійкості комерційних банків пов'язана з нестабільною економікою України, яка робить тільки перші кроки у напрямі відкритого суспільства з метою знайти своє місце у світогосподарських відносинах. Ця проблема визначається насамперед стабільністю економічного середовища, яке оточує комерційний банк.

На фінансову стійкість банків в Україні справляють вплив певні чинники. Під факторами фінансової стійкості комерційних банків розуміють певні рушійні сили, що сприяють безпеці банку та його стабільному розвитку, або, навпаки, виступають причинами їх проблемності. Фактори фінансової стійкості розмежовують на зовнішні та внутрішні. Умовно і зовнішні, і внутрішні фактори впливу на фінансову стабільність можна згрупувати за такими напрямками: економічні; правові; соціальні; політичні; техніко-технологічні.

Загалом серед чинників, що справляють негативний вплив на фінансову стійкість комерційних банків, в Україні виділяють:

- 1) тривалий цілеспрямований підрив їх ділової репутації;
- 2) надання клієнтами недостовірної інформації;
- 3) неповернення виданих кредитів, правова неврегульованість цієї проблеми у сфері банківської діяльності;
- 4) недосконала оцінка кредитних ризиків;
- 5) відсутність систематизованих даних про несумлінних позичальників;
- 6) витік конфіденційної інформації;
- 7) недосконалість структур, що забезпечують внутрішню та зовнішню безпеку банківських установ.

Особливої уваги заслуговує виявлення екзогенних (зовнішніх) та ендогенних (внутрішніх) факторів (які залежать від функціонування самого банку) і визначення ступеня їх впливу на діяльність та стан комерційного банку.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Одним із важливих факторів, що впливають на фінансову стійкість банку, є ситуація в економіці країни. При цьому важливо проаналізувати фактори макроекономічного і мікроекономічного рівнів. Так, необхідно враховувати інвестиційний клімат, стан платіжного балансу країни і рівень дефіциту державного бюджету. Податкова політика також істотно впливає на забезпечення фінансової стійкості банку. Потребують вивчення загальноекономічні фактори, до яких відносять такі, як зростання чи падіння виробництва, рівень зайнятості, криза платежів.

Важливе значення мають соціальні і політичні фактори. Причому в умовах подальшої соціальної політики стабілізації суспільства більш повне і послідовне врахування цих чинників повинно відігравати зростаючу роль. Необхідно брати до уваги політику органів управління всіх рівнів, рівень життя, а також рівень довіри до банківського сектору.

Також важливо враховувати групу фінансових факторів, до яких входять: кредитна, процентна і валютна політика Національного банку, стан грошового ринку. Особливий вплив на стан грошового ринку чинить інфляція. В умовах поступового зниження інфляції має місце істотне зменшення ринкових процентних ставок, що призводить до скорочення маржі і відповідно до падіння доходів банку. Це вимагає зміни структури банківських балансів у напрямку підвищення частки довгострокових кредитів.

Наведені вище фактори відносяться до екзогенних, що впливають на досягнення комерційним банком фінансової стійкості.

Разом із тим враховують також ендогенні фактори, які залежать від функціонування самого банку. До ендогенних факторів належать: адекватність капіталу банку, якість активів банку, рівень менеджменту, рівень рентабельності, ліквідність балансу банку, платоспроможність банку. Наведені фактори є загальними для всіх комерційних банків і істотно впливають на досягнення ними стану фінансової стійкості.

Звичайно така класифікація факторів, що визначає фінансову стійкість банку, не претендує на повну завершеність. Але вона дає змогу більш обґрунтовано виділити складові фінансової стійкості і запропонувати шляхи її досягнення.

Критерії фінансово-економічної стійкості банків та їх нормативні значення. Модель фінансової стійкості банківської установи. Ослаблення банківської системи України через посилення негативного впливу світової фінансової кризи зумовило необхідність пошуку оптимальних шляхів вирішення даної проблеми. Для вирішення проблеми стабілізації діяльності банківської системи необхідне формування антикризових стратегій індивідуально для кожного окремо взятого банку. Одним з етапів формування антикризової стратегії є моделювання фінансово-економічного стану банківської установи. З точки зору впливу на фінансову стійкість банку визначальними внутрішніми чинниками є концепція розвитку банку, його внутрішня політика, яка обумовлює розподіл активів і формування пасивів таким чином, щоб забезпечити:

1) надійність, яка виражається в достатньому розмірі капіталу та обґрунтованому розподілі активів за функціональними групами на умовах повернення;

2) ліквідність, яка проявляється в управлінні портфелем активів на умовах терміновості;

3) рентабельність, яка виражається в максимізації доходності активних операцій та одночасній мінімізації витрат на залучення коштів.

Звертаючи увагу на те, що критерії стійкості діяльності в економіці застосовуються для характеристики складних динамічних систем, то діяльність банку, яка підвладна впливу великої кількості випадкових і невідповідних чинників, оцінюють саме із застосуванням критерію стійкості.

Оцінка фінансової стійкості із застосуванням будь-якого з методів передбачає врахування не статичного стану банку, а його динамічної характеристики.

Для оцінки фінансової стійкості доцільно використовувати не тільки показники, які характеризують фінансовий стан, а й досліджувати стабільність діяльності банку. Відповідно до значень базових показників та критерію їх динамічної стабільності банки можна поділити на чотири групи:

– стабільний фінансовий стан – базові показники знаходяться в межах рекомендованих значень, значення цих показників є стабільними;

– достатній фінансовий стан, який підвладний коливанням – базові показники знаходяться в межах рекомендованих значень, але значення цих показників є нестабільними;

– стабільно низький фінансовий стан – базові показники виходять за межі рекомендованих значень, значення цих показників є стабільними;

– нестабільно низький фінансовий стан – базові показники виходять за межі рекомендованих значень, значення цих показників є нестабільними.

Для аналізу можна обрати три базові показники, які характеризують основні напрями оцінки фінансової стійкості: мультиплікатор статутного капіталу, показник загальної ліквідності, рентабельність активів. Узагальнення результатів аналізу за наведеними критеріями можливе через розрахунок інтегрального коефіцієнта як суми значень віднормованих коефіцієнтів (1). Для нормування показника рентабельності активів можна використати найбільше значення цього показника у певній групі банків:

$$IK_{\phi c} = \frac{\sum_{i=1}^n K_i}{H_i}, \quad (1)$$

де $IK_{\phi c}$ – інтегральний коефіцієнт фінансової стійкості; K_i, H_i – відповідно поточне та нормативне значення i -того показника.

Оскільки після нормування кожен з доданків у формулі має бути більшим одиниці, то при трьох доданках оптимальним значенням коефіцієнта буде значення не менше 3.

Оцінка фінансової стійкості банків на підставі динамічного критерію виступає елементом розробки їх антикризового напрямку розвитку.

Для оцінки стабільності динамічних рядів інтегральних коефіцієнтів фінансової стійкості доцільно застосовувати варіацію. Чим менша варіація, тим більш стабільною є сукупність. Для характеристики варіації можна скористатися коефіцієнтом варіації, за допомогою якого можливо оцінити однорідність сукупності. Однорідною вважається сукупність, для якої коефіцієнт варіації становить менше 33%.

Отже, фінансово стійкими слід вважати лише банки, які відповідають характеристикам надійного та ефективно працюючого банку, причому базові показники, що характеризують стан банку є стабільними.

Оскільки фінансова стійкість є динамічною інтегральною характеристикою банку, то найбільш прийнятним для проведення аналізу та управління фінансовою стійкістю слід вважати динамічний підхід. Суть застосування такого підходу полягає в тому, що для оцінки фінансової стійкості доцільно використовувати не тільки показники, які характеризують її складові, а й досліджувати критерій стабільності діяльності банку.

Підсумовуючи все зазначене вище, необхідно відмітити, що запропонований підхід дозволяє вирішити лише частину проблем аналізу фінансової стійкості. Наступною задачею є побудова методики аналізу фінансової стійкості, яка дозволила б узагальнити оцінки за всіма критеріями й отримати таке значення інтегрального показника фінансової стійкості банку, на основі якого можливо визначити абсолютне значення фінансової стійкості банку та провести порівняння діяльності банків.

Діяльність комерційного банку слід розглядати в контексті простору діяльності, який через такі свої прояви, як рівень інфляції, екологічні катастрофи, зміни податкового законодавства, економічні санкції, нові технологічні винаходи тощо сприяє успішному розвитку банку або його банкрутству. Отже, схематично можна визначити проміжок функціонування банку на всіх етапах розвитку між двома протилежними позиціями – граничною небезпекою та граничною досконалістю.

Процес просування банків у бік можливого банкрутства чи в бік досконалості супроводжується використанням ресурсів. Визначення граничних станів для комерційних банків є важливим, оскільки дає змогу виявити орієнтири проблемності.

Із переліку критеріїв обираються ті, які мають нормативні та економічно обґрунтовані обмеження. Це, насамперед,

показники, що характеризують достатність капіталу, ліквідність банку. Виключимо показники, які не мають суттєвого значення для оцінки фінансово-економічної стабільності (наприклад, частка інших зобов'язань у загальних зобов'язаннях), а також ті показники, що дублюють значення інших.

$$IK_{фс} = K1/0,2 + K2/0,7 + K3/0,6 + K4/0,9 + K5/0,08 + K6/0,5 + K7/0,5 + K8/0,2 + K9/0,4, \quad (2)$$

де $IK_{фс}$ – інтегральний критерій фінансово-економічної стабільності банків, K_i – критерій оцінки фінансово-економічної стійкості банків.

Із врахуванням принципів виконання всіх критеріїв фінансово-економічної стабільності банку, які включені до формули, значення інтегрального показника для фінансово стійкого банку має бути не меншим 9, для нестабільного банку значення наближається до 0.

До інтегрального критерію на першому етапі не включаться критерій прибутковості (ROA), оскільки він не має нормативного значення (або за нормативне можна взяти середнє значення по групі).

Очікуваний стан банку (тенденції) визначається відповідно до системи критеріїв, мети, стану середовища, тенденцій змін у мікро- та макросередовищі. Цей стан можна передбачити за допомогою аналізу показників описаного вище інтегрального показника. Даний показник може дати змістовну інформацію про становище сучасних банків, що займають вагоме місце в економіці України.

Комплексний підхід побудови вибірки банків для проведення дослідження. Банківська система України – це складний та комплексний об'єкт, для дослідження якого потрібно застосовувати адекватний інструментарій, що забезпечить досягнення мети відповідного дослідження. В аналізі та дослідженні багатьох аспектів банківської системи можуть бути ефективно використані вибіркові дослідження.

Це пов'язано з тим, що вибіркові дослідження можуть забезпечити порівняно швидке і регулярне отримання інформації щодо вибраних аспектів дослідження банківської системи та надійну інформацію за значно меншої собівартості, ніж суцільне обстеження всієї сукупності, що даватиме суттєву економію ресурсів, при цьому забезпечуючи вищу якість дослідження.

Таблиця 1. Критерії фінансово-економічної стабільності банків та їх нормативні значення

Критерій	Позначення	Розрахункова формула	Нормативне значення
Частка високоліквідних активів у загальних активах	K1	ВА/А	Не менше 0,2
Частка робочих активів у загальних активах	K2	РА/А	Не менше 0,7
Частка кредитів у загальних активах	K3	Кр/А	Не менше 0,6
Співвідношення кредитів і загальних зобов'язань	K4	Кр/З	Не менше 0,9
Адекватність капіталу	K5	Кап/А	Не менше 0,08
Співвідношення капіталу до зобов'язань банку	K6	Кап/З	Не менше 0,5
Частка строкових зобов'язань у загальних зобов'язаннях	K7	Строк/З	Не менше 0,5
Частка міжбанківських кредитів у загальних зобов'язаннях	K8	МБК/З	Не більше 0,2
Поточна ліквідність	K9	ВА/Ззап	Не менше 0,4
Прибутковість активів	K10	ROA	

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Наведені фактори обґрунтовують важливість правильної побудови вибірки банків для проведення досліджень, що є досить складним завданням, яке, в свою чергу, потребує комплексного підходу. Такий підхід був розроблений О.І. Черняком та А.Б. Камінським на основі методу головних компонент при побудові нейманівського розміщення. Ідея реалізована для побудови стратифікованої вибірки в банківській системі України.

Для дослідження ми використовуємо за страти чотири групи, на які розподіляє банки Національний банк України. Згідно із запропонованим підходом, для вибірки розміром $p\%$ від загальної кількості банків N необхідно взяти $N \cdot p\% \cdot 0,46$ (3) банків з першої групи, $N \cdot p\% \cdot 0,09$ (4); $N \cdot p\% \cdot 0,10$ (5); $N \cdot p\% \cdot 0,116$ (6) – з другої, третьої та четвертої груп відповідно.

Дослідження будуть проводитися за даними останніх чотирьох років (2006–2009), коли в українській економіці чітко простежувалися кризові явища. За ці роки кількість банків коливалася в межах 170–180. Ми маємо на меті дослідити 20 українських банків, що діяли протягом останніх чотирьох років. Для побудови вибірки банків у 20 елементів скористаємося формулами (3) – (6). За N візьмемо кількість банків за 2009 рік, яка становила 179. 20 банків становить приблизно 12% від зазначеної кількості. Згідно з розрахунками вибірка формується з 14 банків з першої групи, двох банків з другої групи, двох банків з третьої групи та двох банків з четвертої групи.

До вибірки потрапили такі банки: ПриватБанк, Ощадбанк, Укресімбанк, «Райффайзен Банк Аваль», УкрСиббанк, Укрсоцбанк, Промінвестбанк, Надра Банк, ОТП банк, «Фінанси та Кредит», «Форум», Перший Український Міжнародний банк, Брокбізнесбанк, Кредитпромбанк, «Південний», Правекс–Банк, «Київська Русь», Прокредит банк, «Аркада», «Альянс».

Знаходження та аналіз інтегрального коефіцієнта для українських банків. Розрахунки коефіцієнтів $K1 - K10$ були проведені за даними звітності 20 українських банків, що потрапили до вибірки. За табл. 2 – 5 можна провести аналіз щодо відхилень показників від нормативних значень.

У 2006 році значення показника $K1$ майже у всіх досліджуваних банків, за винятком банку «Аркада», не досягає нормативного значення. Це говорить про слабку забезпеченість банків готівковими коштами та неможливість швидкого конвертування активів у готівкову форму за необхідності. Показники $K2, K3, K5, K7, K9$ знаходяться в межах норми.

Показник $K4$ у більшості банків не перевищує нормативного значення. Таку тенденцію можна трактувати як недостатню активність банків у наданні кредитів юридичним та фізичним особам, що в кінцевому підсумку приводить до зниження прибутку банку або можливість непогашення зобов'язань у встановлені строки. Аналогічна ситуація спостерігається і при розрахунку показника $K6$. Тільки у банку четвертої групи «Альянс» цей показник перевищує нормативне значення. Частка капіталу відносно зобов'язань банків досить низька, тому можна стверджувати, що за критичної ситуації є ризик несплати банками зобов'язань у встановлений період. Частка міжбанківських кредитів у загальних зобов'язаннях ($K8$) у більшості досліджуваних банків перевищує нормативну межу 0,2. Тому банки у 2006 році, беручи великі міжбанківські кредити, ризикували потрапити у фінансову залежність від інших банківських установ. Показник $K9$ не досягає нормативного значення у банків першої групи, отже, можна зробити висновок про низьку платоспроможність банків першої групи (табл. 2).

Якщо брати до уваги значення показників по кожному окремому банку, можна зауважити, що значення більшості показників фінансово-економічної стабільності Ощадбанку

Таблиця 2. Значення коефіцієнтів фінансово-економічної стабільності банків за період 2006 року

Банк	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10
ПриватБанк	0,08	0,97	0,85	0,94	0,10	0,11	0,82	0,11	0,16	0,015
Ощадбанк	0,11	0,64	0,38	0,45	0,15	0,18	0,86	0,09	0,27	0,013
Укресімбанк	0,07	0,87	0,75	0,83	0,10	0,11	0,46	0,44	0,38	0,020
«Райффайзен Банк Аваль»	0,09	0,94	0,78	0,88	0,12	0,13	0,70	0,27	0,26	0,012
УкрСиббанк	0,06	0,92	0,81	0,89	0,09	0,10	0,34	0,54	0,53	0,003
Укрсоцбанк	0,16	0,97	0,72	0,81	0,11	0,12	0,70	0,25	0,63	0,016
Промінвестбанк	0,15	0,96	0,82	0,90	0,09	0,10	0,96	0,03	0,30	0,013
ОТП банк	0,06	0,95	0,88	0,96	0,08	0,09	0,40	0,57	0,35	0,029
Надра Банк	0,05	0,79	0,70	0,81	0,13	0,15	0,63	0,31	0,27	0,018
«Фінанси та Кредит»	0,07	0,90	0,81	0,90	0,10	0,11	0,76	0,20	0,26	0,014
«Форум»	0,04	0,76	0,69	0,77	0,10	0,12	0,65	0,32	0,17	0,004
Перший Український Міжнародний банк	0,16	0,81	0,58	0,69	0,16	0,19	0,60	0,38	0,89	0,013
Брокбізнесбанк	0,07	0,84	0,70	0,83	0,16	0,19	0,78	0,20	0,29	0,009
Кредитпромбанк	0,06	0,76	0,67	0,74	0,09	0,10	0,58	0,35	0,45	0,008
«Південний»	0,09	0,94	0,74	0,84	0,11	0,13	0,80	0,14	0,42	0,011
Правекс–Банк	0,11	0,87	0,68	0,75	0,10	0,11	0,85	0,09	0,50	0,023
«Київська Русь»	0,06	0,84	0,71	0,79	0,14	0,15	0,71	0,24	0,50	0,003
Прокредит Банк	0,05	0,90	0,82	0,88	0,05	0,06	0,70	0,05	0,96	0,012
«Аркада»	0,28	0,92	0,57	0,72	0,21	0,26	0,99	0,00	0,56	0,013
«Альянс»	0,11	0,97	0,84	2,24	0,63	1,68	0,47	0,32	0,79	0,013

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

за 2006 рік не досягають нормативних значень. Навпаки, показники фінансової стійкості банку «Альянс», що відносяться до банків четвертої групи, вищі за нормативні.

З табл. 3.2 можна зробити наступні висновки, що у 2007 році покращення не спостерігається порівняно з попереднім роком для показників K1, K4, K6, K8, K9 досліджуваних банків. Частка високоліквідних активів у загальних активах зменшилась майже в усіх банків у порівнянні з 2006 роком. Показник K2 у всіх банків перевищує межу 0,7, що свідчить про високу частку робочих активів у структурі загальних активів банків. Простежується також висока частка капіталу у загальних активах (K5). Це говорить про досить високу рентабельність капіталу досліджуваних банків.

Більшість банків відзначаються високою часткою кредитування юридичних та фізичних осіб. Про це свідчать значення показника K3, які для всіх банків, крім Ощадбанку, перевищують нормативне значення.

У 2008–2009 роках показники K6 – K9 досліджуваних банків не досягають нормативних значень. Це пов'язано з тим, що в цей час величина банківських зобов'язань не відповідає реальним фінансовим можливостям банків. Значення показників K2 – K5 навпаки свідчать про значну частку робочих активів у загальних активах та збільшення об'ємів кредитного портфелю банків. А частка високоліквідних активів у загальних активах за зазначений період не досягає нормативного значення як і в минулі роки, тому мож-

Таблиця 3. Значення коефіцієнтів фінансово-економічної стабільності банків за період 2007 року

Банк	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10
ПриватБанк	0,07	0,84	0,74	0,82	0,10	0,11	0,75	0,12	0,18	0,027
Ощадбанк	0,10	0,65	0,46	0,52	0,11	0,13	0,81	0,13	0,31	0,011
Укресімбанк	0,06	0,88	0,78	0,86	0,09	0,10	0,46	0,44	0,30	0,018
«Райффайзен Банк Аваль»	0,06	0,94	0,84	0,95	0,12	0,13	0,59	0,35	0,23	0,013
УкрСиббанк	0,08	0,93	0,82	0,89	0,08	0,09	0,33	0,58	0,47	0,005
Укрсоцбанк	0,09	0,93	0,77	0,86	0,10	0,11	0,58	0,32	0,31	0,012
Промінвестбанк	0,09	0,98	0,81	0,90	0,10	0,11	0,90	0,08	0,18	0,009
ОТП банк	0,10	0,99	0,87	0,94	0,07	0,08	0,40	0,56	0,65	0,013
«Надра»	0,04	0,77	0,69	0,75	0,08	0,09	0,59	0,36	0,15	0,016
«Фінанси та Кредит»	0,05	0,84	0,78	0,89	0,12	0,14	0,70	0,27	0,19	0,019
«Форум»	0,06	0,75	0,67	0,74	0,09	0,10	0,59	0,35	0,20	0,004
Перший Український Міжнародний банк	0,09	0,75	0,62	0,73	0,16	0,19	0,43	0,52	0,54	0,004
Брокбізнесбанк	0,07	0,73	0,60	0,74	0,19	0,24	0,62	0,36	0,29	0,006
Кредитпромбанк	0,11	0,81	0,68	0,74	0,09	0,10	0,49	0,33	0,50	0,002
«Південний»	0,09	0,95	0,80	0,88	0,10	0,11	0,73	0,24	0,35	0,012
Правекс-Банк	0,07	0,80	0,65	0,73	1,00	1,14	0,73	0,20	0,28	0,004
«Київська Русь»	0,08	0,88	0,75	0,82	0,08	0,09	0,80	0,17	0,25	0,002
Прокредит Банк	0,06	0,91	0,79	0,88	0,10	0,12	0,75	0,10	0,20	0,006
«Аркада»	0,25	0,97	0,52	0,63	0,17	0,21	0,86	0,12	1,05	0,018
«Альянс»	0,14	0,95	0,79	2,04	0,61	1,58	0,88	0,08	0,87	0,011

Таблиця 4. Значення коефіцієнтів фінансово-економічної стабільності банків за період 2008 року

Банк	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10
ПриватБанк	0,04	0,97	0,91	1,01	0,10	0,11	0,30	0,14	0,15	0,016
Ощадбанк	0,05	0,68	0,60	0,82	0,27	0,37	0,25	0,55	0,26	0,005
Укресімбанк	0,07	0,90	0,79	0,87	0,09	0,10	0,27	0,50	0,30	0,013
«Райффайзен Банк Аваль»	0,06	0,94	0,84	0,94	0,11	0,13	0,34	0,48	0,19	0,008
УкрСиббанк	0,06	0,99	0,91	0,99	0,09	0,10	0,16	0,60	0,42	0,008
Укрсоцбанк	0,03	0,97	0,88	0,98	0,10	0,12	0,22	0,61	0,17	0,016
Промінвестбанк	0,07	0,95	0,88	0,99	0,12	0,13	0,40	0,29	0,20	0,004
ОТП банк	0,05	0,93	0,93	1,00	0,07	0,08	0,55	0,03	0,09	0,002
Надра Банк	0,01	0,87	0,80	0,85	0,06	0,06	0,35	0,43	0,04	0,001
«Фінанси та Кредит»	0,04	0,90	0,85	0,99	0,13	0,16	0,43	0,33	0,11	0,008
«Форум»	0,06	0,90	0,82	0,91	0,09	0,10	0,21	0,51	0,29	0,001
Перший Український Міжнародний банк	0,06	0,88	0,76	0,92	0,17	0,21	0,21	0,51	0,34	0,001
Брокбізнесбанк	0,08	0,88	0,75	0,90	0,16	0,19	0,49	0,19	0,20	0,005
Кредитпромбанк	0,09	0,92	0,81	0,92	0,12	0,13	0,36	0,13	0,29	0,002
«Південний»	0,05	0,93	0,83	0,95	0,13	0,15	0,41	0,30	0,15	0,016
Правекс-Банк	0,06	0,95	0,82	1,00	0,18	0,22	0,28	0,29	0,27	0,000
«Київська Русь»	0,03	0,79	0,73	0,80	0,09	0,10	0,29	0,31	0,10	0,001
Прокредит Банк	0,04	0,92	0,83	0,90	0,08	0,08	0,31	0,06	0,16	0,000
«Аркада»	0,10	0,79	0,72	0,88	0,18	0,21	0,46	0,17	0,26	0,012
«Альянс»	0,21	0,97	0,71	2,14	0,67	2,00	0,67	0,10	0,95	0,030

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

на сказати, що банки не достатньо забезпечені готівковими коштами (табл. 4, 5).

Загалом, у 2009 році значення коефіцієнтів фінансово-економічної стійкості досліджуваних банків порівняно з попередніми роками покращуються. Це пояснюється тим, що у 2009 році криза дещо послабилася, а її вплив на банківську діяльність відповідно знизився.

Особливої уваги потребує показник K10, який характеризує рентабельність активів. Для нього нормативного значення не існує, тому ми не включали його в розрахунок інтегрального коефіцієнта фінансової стійкості банківської установи. Але даний показник має вагоме значення як при аналізі ефективності діяльності банку, так і при аналізі його фінансової стійкості в умовах кризи.

Аналізуючи значення показника ROA досліджуваних банків за 2006–2009 роки, можна зробити загальний висновок, що протягом вказаного періоду прибутковість активів банків знаходилась на досить низькому рівні, причому спостерігається негативна тенденція росту цього показника, така тенденція пов'язана із все більшим загостренням кризової ситуації в економіці.

У 2006 році значення прибутковості активів банків коливався в межах 0,003–0,029. Найменше значення показника ROA мали УкрСиббанк та «Київська Русь», що, звичайно, негативно відбилася на фінансовій стійкості названих банків. А найбільше значення, а саме 0,029, мав ОТП банк, що, в свою чергу, в деякій мірі зміцнило фінансові позиції банку.

У 2007 році спостерігається схожа з попереднім роком тенденція, проте деякі банки відзначаються позитивним ростом коефіцієнта рентабельності активів. Так коефіцієнт ROA ПриватБанку зріс на 0,012 у порівнянні з 2006 роком і становить 0,027. Це значення є найбільшим по групі за вказаний період. У Кредитпромбанку рентабельність акти-

вів становить всього 0,002, таке ж значення рентабельності має і банк «Київська Русь».

2008 рік відзначається особливо низькими значеннями коефіцієнта K10. У цей час криза в Україні особливо загострилася і, звичайно негативно вплинула на фінансово-економічну діяльність всіх банків, зокрема на її результативність. Деякі банки другої та третьої груп взагалі не мали прибутку від банківських операцій. Загалом, прибутковість активів досліджуваних банків за 2008 рік не досягла навіть рівня 0,01.

У 2009 році 12 банків із 20 мали збитки від фінансових операцій. Така ситуація значно погіршила загальний фінансовий стан банків. Показники прибутковості активів тільки ПриватБанку та Ощадбанку становлять 0,012. Це найкращий результат серед банків за минулий рік (табл. 2–5).

Значення інтегрального коефіцієнта за період з 2006–2009 роки, розраховані за формулою (2), подані в табл. 6. У 2006–2009 роках значення інтегральних коефіцієнтів більшості банків знаходилися приблизно на одному рівні щодо межі безпеки (9). Така ж ситуація притаманна і загальним тенденціям банківської системи, які визначають очікуваний стан банку.

У 2006 році інтегральний коефіцієнт найбільших банків України становить менше зазначеного рівня, в той час як інтегральні коефіцієнти досліджуваних банків, що входять до четвертої групи, знаходяться на досить високому рівні.

У 2007 році майже у всіх банків значення інтегрального коефіцієнта порівняно з попереднім роком знижується. Це пояснюється впливом на фінансову діяльність банків економічної кризи, яка у 2007 році досягла високого рівня.

Така ж тенденція спостерігається і в 2008 році. Значення інтегрального коефіцієнта досліджуваних банків за цей період досягли критичної межі і знаходилися в межах 6–10. Це говорить про низьку фінансову стійкість банків у кризових умовах.

Таблиця 5. Значення коефіцієнтів фінансово-економічної стабільності банків за період 2009 року

Банк	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10
ПриватБанк	0,11	0,98	0,87	0,99	0,12	0,14	0,66	0,15	0,65	0,012
Ощадбанк	0,20	0,94	0,74	1,02	0,27	0,38	0,56	0,39	0,76	0,012
Укресімбанк	0,12	0,96	0,84	1,04	0,19	0,23	0,42	0,43	0,91	0,000
«Райффайзен Банк Аваль»	0,14	0,97	0,90	1,00	0,10	0,11	0,57	0,34	0,62	-0,037
УкрСиббанк	0,09	0,90	0,98	1,09	0,11	0,12	0,34	0,39	0,55	-0,027
Укосоцбанк	0,08	0,92	0,93	1,08	0,14	0,16	0,33	0,59	0,66	0,003
Промінвестбанк	0,14	0,95	0,80	0,99	0,18	0,23	0,59	0,37	0,91	-0,090
ОТП банк	0,11	0,96	0,99	1,09	0,10	0,11	0,27	0,02	0,69	-0,015
Надра Банк	0,01	0,93	0,99	1,00	0,02	0,02	0,35	0,35	0,09	-0,055
«Фінанси та Кредит»	0,08	0,94	0,86	0,96	0,10	0,12	0,40	0,47	0,89	-0,023
«Форум»	0,16	0,93	0,87	0,97	0,10	0,11	0,42	0,50	0,72	-0,034
Перший Український Міжнародний банк	0,21	0,99	0,78	0,92	0,15	0,18	0,39	0,25	0,96	-0,046
Брокбізнесбанк	0,15	0,85	0,70	0,82	0,14	0,17	0,55	0,33	0,92	0,001
Кредитпромбанк	0,18	0,83	0,87	0,95	0,09	0,10	0,32	0,33	0,85	-0,023
«Південний»	0,18	0,96	0,78	0,90	0,14	0,16	0,61	0,20	0,76	0,006
Правекс-Банк	0,29	0,92	0,76	0,90	0,16	0,19	0,69	0,25	0,98	-0,094
«Київська Русь»	0,12	0,95	0,83	0,90	0,08	0,08	0,63	0,28	0,80	-0,022
Прокредит Банк	0,10	0,91	0,80	0,89	0,10	0,11	0,47	0,00	0,51	-0,023
«Аркада»	0,04	0,85	0,81	1,02	0,21	0,26	0,46	0,33	0,32	0,006
«Альянс»	0,23	0,97	0,63	2,35	0,73	2,73	0,99	0,00	0,92	0,002

Таблиця 6. Значення інтегрального коефіцієнта

№	Банк	2006	2007	2008	2009
1	ПриватБанк	8,26	7,67	7,40	9,95
2	Ощадбанк	7,75	7,52	11,09	13,89
3	Укресімбанк	9,32	9,02	9,13	12,65
4	Райффайзен Банк Аваль	9,19	9,33	9,32	10,51
5	УкрСиббанк	10,00	9,97	9,98	10,14
6	Укрсоцбанк	10,10	9,09	9,54	11,75
7	Промінвестбанк	8,60	8,32	8,78	12,55
8	ОТП банк	9,96	10,72	6,79	8,53
9	Надра Банк	8,86	7,86	7,42	7,11
10	«Фінанси та Кредит»	8,53	8,79	8,80	11,13
11	«Форум»	8,13	8,08	8,97	11,22
12	Перший Український Міжнародний банк	11,41	10,51	10,23	11,44
13	Брокбізнесбанк	9,25	9,87	8,82	11,23
14	Кредитпромбанк	8,71	8,83	8,00	10,32
15	«Південний»	9,00	9,03	8,61	10,72
16	Правекс–Банк	8,60	21,29	9,58	12,48
17	«Київська Русь»	9,47	8,08	7,08	10,12
18	Прокредит Банк	8,68	7,91	6,34	7,76
19	«Аркада»	11,01	11,69	8,86	10,41
20	«Альянс»	21,57	20,77	22,52	25,11

2009 рік відзначається позитивною тенденцією значень інтегрального коефіцієнта відносно його значень в попередні три роки. Проте інтегральні коефіцієнти таких банків як ОТП банк, Надра Банк та Прокредит Банк нижчі за межу 9. Найбільші значення інтегрального коефіцієнта за весь досліджуваний період простежується у банку «Альянс». Це пов'язано з малою часткою різних видів зобов'язань банку.

Розрахунок та аналіз коефіцієнта варіації дає можливість з'ясувати стабільність динамічних рядів інтегральних коефіцієнтів фінансової стійкості (табл. 7).

Як видно з табл. 7, коефіцієнти варіації інтегральних показників 20 досліджуваних банків не перевищують 33%. Це

говорить про те, сукупність однорідна, а середня величина є типовою. Тобто інтегральні коефіцієнти кожного банку знаходяться на тому рівні, який характерний для нього на досліджуваний період.

Найбільший коефіцієнт варіації у Правекс–Банку, він становить 31,96% і наближається до межі 33%. Це пов'язано з нестабільністю інтегрального показника фінансової стійкості зазначеного банку. Він знаходиться в межах 8,6–21,29 за період 2006–2009 років. Відповідно найменший коефіцієнт варіації має УкрСиббанк (0,59%). Це очевидно, адже значення інтегрального коефіцієнта зазначеного банку коливається в межах 10, перевищуючи при цьому межу безпеки 9.

Таблиця 7. Значення коефіцієнтів варіації

№	Банк	Коефіцієнт варіації, %
1	ПриватБанк	9,80
2	Ощадбанк	24,12
3	Укресімбанк	13,06
4	«Райффайзен Банк Аваль»	5,10
5	УкрСиббанк	0,59
6	Укрсоцбанк	8,05
7	Промінвестбанк	15,62
8	ОТП банк	14,89
9	Надра Банк	7,01
10	«Фінанси та Кредит»	10,24
11	«Форум»	11,65
12	Перший Український Міжнародний банк	4,84
13	Брокбізнесбанк	7,74
14	Кредитпромбанк	7,88
15	«Південний»	7,39
16	Правекс–Банк	31,96
17	«Київська Русь»	12,75
18	Прокредит Банк	8,68
19	«Аркада»	3,97
20	«Альянс»	5,88

Висновки

Спроможність банківської системи здійснювати свою діяльність, її місце і роль у процесах економічних перетворень і подальшого розвитку економіки України значною мірою залежить від стану її фінансової стійкості.

Фінансова стійкість комерційного банку – якісна характеристика його фінансового стану, котрий відзначається достатністю, збалансованістю та оптимальним співвідношенням фінансових ресурсів і активів за умов підтримання на достатньому рівні ліквідності й платоспроможності, зростання прибутку та мінімізації ризиків, і котрий здатний витримати непередбачені втрати і зберегти стан ефективного функціонування. Стійкий фінансовий стан забезпечує спроможність комерційного банку ефективно працювати, досягати окреслених цілей, протидіючи різноманітним ризикам у процесі діяльності на ринку фінансових послуг, а також зберігати та поновлювати життєздатність в разі раптового її порушення.

Моделювання фінансової стійкості банку дає можливість наочно представити, як залежить діяльність банку від нестабільної економічної ситуації та впливу кризових явищ. Це є одним з етапів розробки антикризової стратегії управління банком. Запропонований інтегральний коефіцієнт фінансово – економічної стійкості вміщує необхідні критерії діяльності банку, зважені відповідно до встановлених нормативних значень.

Проведені розрахунки інтегрального коефіцієнта на основі даних по 20 українських банках за останні чотири роки (2006–2009) дають можливість провести ґрунтовний аналіз фінансової стабільності банків в умовах кризи. Аналізуючи отримані значення коефіцієнта, слід зазначити в пер-

шу чергу, що незначне порушення межі небезпеки в окремі періоди не завжди є критичною ознакою банкрутства банку, але стабільно низьке значення або значення на межі є сигналом для посилення уваги до роботи банку та вживання необхідних заходів.

Найбільш критичні значення інтегрального коефіцієнта фінансової стабільності банків спостерігаються в період 2007–2008 років. За 2008 рік суттєво збільшились зобов'язання банків, при цьому не спостерігався приріст коштів клієнтів. Це пояснюється негативним впливом економічної кризи. У 2009 році фінансовий стан банків дещо покращується, зокрема, за рахунок збільшення обсягів їх кредитних портфелів. Зі зростанням обсягів кредитних операцій спостерігається збільшення об'ємів активів банків.

Аналізуючи нинішній фінансовий стан банків, не можна залишати поза увагою такий важливий показник діяльності банківської установи як прибутковість або рентабельність активів. Він показує ефективність використання наявних активів та рівень результативності діяльності банку. За розрахунками рентабельність активів банків за досліджуваний період не завжди відповідає бажаному рівні. У 2009 році діяльність деяких банків була збитковою, що безумовно негативно позначилось на загальному фінансовому стані банківської установи.

Отже, моделювання та аналіз фінансової стійкості комерційних банків передбачає об'єктивне визначення її поточного й бажаного стану, скоординоване управління фінансовими ресурсами банківської установи, вибір таких управлінських рішень, котрі сприяли б забезпеченню фінансової стійкості.

З.В. ЛАГУТІНА,

здобувач, Київський національний університет будівництва і архітектури

Альтернативні ресурсно–календарні моделі управління будівельними проектами з державною часткою інвестування

Викладено зміст інноваційної ресурсно–календарної моделі управління будівництвом у рамках проектів з державною часткою інвестування. Провідною інновацією запропонованої моделі є сполучення імітаційних інструментів з перевагами ресурсно–календарних моделей типу «роботи–дуги», що дозволяє подолати певну інформаційну невизначеність, властиву процесам будівництва, вчасно скоригувати вартісні параметри будівельного проекту та здійснити більш раціональний розподіл ресурсів замовника в остаточному варіанті проекту організації робіт.

Изложено содержание инновационной ресурсно–календарной модели управления строительством в рамках

проектов с государственной долей инвестирования. Ведущей инновацией предложенной модели является сочетание имитационных инструментов с преимуществами ресурсно–календарных моделей типа «работы–дуги», что позволяет преодолеть определенную информационную неопределенность, свойственную процессам строительства, вовремя откорректировать стоимостные параметры строительного проекта и осуществить более рациональное распределение ресурсов заказчика в окончательном варианте проекта организации работ.

Maintenance of innovative resource–calendar case building frame is expounded within the framework of projects